Nová monografie o Miroslavu Holubovi

Ladislava Lederbuchová LadLed@seznam.cz

HARÁK, Ivo; NOVOTNÝ, Vladimír; ŽDICHYNEC, Bohumil. *Miroslav Holub.* Plzeň: Knihovna města Plzně, 2023.

Knihovna města Plzně vydala u příležitosti stého výročí narození básníka v předminulém roce netradičně pojatou monografii *Miroslav Holub*. Je věnována autorovi, který svým dílem získal velkou čtenářskou obec doma, ale i v cizině jako nejpřekládanější český básník 20. století. Kniha je komponována ze tří kapitol tří různých autorů, vlastně čtyř, neboť její úvod tvoří Holubovo láskyplné vyznání ze „suity z rodného města" s názvem Proč jsem z Plzně (z knihy esejů *Ono se letělo*).

Ivo Harák píše o Holubově poezii v nejrozsáhlejší první kapitole. Chronologicky sleduje básníkovu tvorbu od uměleckých počátků, pozornost věnuje postupně všem sbírkám v souřadnicích dobových společenských podmínek a osobního života básníka, lékaře a vědce imunologa. Vladimír Novotný v kapitole druhé komentuje Holubovu cestopisnou prózu, eseje a fejetony. Třetí autor lékař a básník Bohumil Ždichynec vzpomíná na M. Holuba jako na lékařskou autoritu a oblíbeného básníka, jehož poetika byla pro jeho vlastní tvorbu inspirativní. Za každou z kapitol je soupis užitých pramenů a literatury. Informačně cenné biografické slovníkové heslo M. Holub, představující autora v sepětí jeho umělecké a vědecké práce jako mnohostranně tvořivou a morálně pevnou osobnost, jíž normalizační režim znemožnil oba druhy aktivit, předchází bibliografickým soupisům Holubova uměleckého a publicistického díla, soupisu jeho reflexí a odborné literatury o něm. Knihu uzavírá bohatá obrazová příloha, medailony všech tří autorů a jmenný rejstřík.

Harákova studie je citlivou až minuciózně pojatou interpretací básníkova díla (v závěru doplněnou o stručné hodnocení prozaických textů), navazující na předešlé odborné soudy (zvláště Červenkovy a Janouškovy) o jednotlivých autorových sbírkách, které konkretizuje, upřesňuje, ale i doplňuje o další zjištění. Kriticky představuje tvorbu období padesátých let v časopisu *Květen*, tematicky inovační, ale s rezidui poetiky budovatelského kolektivisticky pojatého socialistického realismu.

V pozdějším tvůrčím vývoji autora upozorňuje na tematickou specifičnost (odkazující k básníkově profesi) – na motivy procesů v živých organismech, lékařských diagnóz a zákroků, jež nabízejí ve znakové víceznačnosti významy sociální a humánní. Hodnotí proměnu tvorby šedesátých let směřující k preferenci témat dějinných etap, se zvláštním zřetelem k antice a pak k moderní a postmoderní civilizaci. Spolu s poetikou jazyka (pro niž je příznačná velká frekvence substantiv včetně odborných termínů) a volného verše (jenž se vzdává pointace) autor reflektuje Holubovu lyriku

s epickými jádry, jež mu evokuje poetiku Holanovu, jako cestu k eticky uchopenému tématu moderního člověka ohroženého zkostnatělými pseudopravdami, konvenční strnulostí a kompromisnictvím. Ve vrcholných sbírkách z druhé poloviny osmdesátých let (*Interferon*, *Syndrom mizející plíce*) Harák spatřuje Holubovu skepsi vyjádřenou s „přesnou mnohoznačností" výrazu v tématech zvěcnění světa lidského a antropomorfizace světa přírodního.

V poezii let devadesátých je mrtev mýtus prométheovský a pozdější mýtus faustovský (příznačný pro tvorbu let šedesátých) už zcela ustoupil mýtu sisyfovskému (*Narození Sisyfovo*). Básníkova skepse obchází nejen smysl dějin v nevíře ve spojení civilizačního pokroku a humánnosti, ale zpochybňuje sám smysl lidské existence. I. Harák jako interpret tíže těchto významů nabízí jejich aktuální smysl: básník pověřuje čtenáře spoluúčastí v inventuře a hierarchizaci jeho životních hodnot.

Harákův výklad básníkova díla zaslouží pochvalu, zodpovědnou k výsledkům všech předchozích prací o Holubově poezii, jako text přinášející její prohloubené, nové poznání. Škoda jen, že autorův jazyk v sofistikovaně pojaté stylizaci příliš rozsáhlých souvětí místy ztěžuje četbu studie (např. na s. 66, ale i jinde). Naopak jazyk druhé kapitoly monografie prezentuje pojednání o Holubově próze způsobem čtenářsky vstřícným a jeho stylizace jako by korespondovala s žánrem (žánry) Holubových prozaických textů.

Vladimír Novotný adresně navazuje na monografii Bohumila Svozila *Vůle k intelektuální poezii* a všímá si problému, jenž není uspokojivě řešen – totiž žánrového zařazení různých Holubových textů s tématy cest (cestopisy?) či vztahu vědy a poezie (literatura faktu?). S vědomím stávajícího „pojmoslovného zmatku" se Novotný pustil do interpretace Holubových prozaických textů, jejichž různorodost podle něho spojuje příslušnost k literatuře krásné (s výjimkou prací vědeckých), a neváhá je proto nazvat „beletrií".

Po kritickém exkurzu do odborné literatury vyslovuje nesouhlas s žánrovou charakteristikou textů s tématem pobytů v cizině, totiž že *Anděl na kolečkách* a *Žít v New Yorku* jsou cestopisnou „faktografickou literaturou". Stejně jako Jiří Mucha a Egon Hostovský i M. Holub v obrazech amerického světa píše především o lidské osamělosti, v níž člověk na úkor své individuality hledá v ostatních oporu aspoň pro svůj sociální rozměr. Ale ani ta není moderním světem nabízena. V tomto smyslu Novotný připomíná Holubův skeptický doslov z konce šedesátých let k reedici dystopie Aldouse Huxleyho *Krásný nový svět* (česky *Konec civilizace*), jejž sbližuje s americkými texty a s pozdějším souborem próz *K principu rolničky* subjektivní zření tématu a lyrický postoj mluvčího. Ten vyjadřuje smysl pro absurdno života, které může být účinně rušeno jen tvůrčím aktem, jak je představen na konci osmdesátých let v *Maxwellově démonu čili O tvořivosti*.

Předmětem Holubových i Novotného úvah je zde metodologie vědy ve vztahu k metodám tvorby básnické a je shledáno, že i zde dominuje subjektivní lyrizační složka esejů, významově skeptická, zpochybňující i záchrannou potenci kreativity, neboť tvůrčí nápad je obvykle dále řešen rutinními postupy. V dané době nedoceněný

básník a esejista sám sobě i dalším kriticky doporučuje „nevézt se na vlně, ale dělat svou vlnku“ ve stálém „sebeobnovování“. Až v roce 1996, dva roky před autorovou smrtí, vyšla *Aladinova lampa* s výmluvným a výstižným podtitulem *Poloreportáže ze zemí na východ od ráje*. Novotný konstatuje, že jde o méně známé dílo, opět žánrově stěží přesně pojmenovatelné, neboť informační popisnost ustoupila subjektivním úvahám a pocitům. Novotným užitý termín „reflexivní cestopis“ opět dává za pravdu Holubově lyrické reflexi, sdělující pocity obav z ruského imperiálního myšlení.

V závěru studie se Novotný dotkl básníkovy fejetonistiky (s připomínkou Holubova aktuálního odsudku postmodernistické „obsedantní hry na poezii prostopravd a paramyšlenek“ básníků, kteří se mají „za motýla, ačkoli jsou vskutku jen zákožkou svrabovou“), aby ocenil v práci editora Michala Huvara *Paralipomena* – dva soubory Holubových sloupků zařazených do jeho souborných *Spisů*. Novotného kapitola je rozsahem skromná, ale předmětem zkoumání a jeho výsledkem objevná.

Dvěma odborným statím nekonkuruje, ani nechce konkurovat, třetí kapitola monografie, v níž Bohumil Ždichynec s láskou vzpomíná nejen na osobní setkání s vědcem Holubem při svém postgraduálním studiu, ale i na setkání s dalšími osobnostmi přírodních a lékařských věd – s univerzitními učiteli, jejichž vědomosti a charisma ovlivnily jak generačně staršího Holuba, tak autora těchto vzpomínek. Především však připomíná své zážitky z četby Holubových básní a esejů, v nichž nacházel mravní a poetickou oporu.

Je nezvyklé, aby odbornou monografii doplňovaly subjektivní vzpomínky, dnes jsme daleko od praxe, kdy vycházely jubilejní gratulační sborníky s příspěvky uměleckých kolegů obrazně kladené k nohám ještě žijících, ale už slavných autorů. Přesto i dnes můžeme považovat Ždichyncovu kapitolu za takovou gratulační kytičku, za emocionální vyjádření obdivu Miroslavu Holubovi k jeho nedožitému stému výročí narození. K nezpochybnitelné odborné kvalitě monografie tento vzpomínkový „dovětek“ přidává text evokující žánr eseje, jejž jubilant hojně a s láskou pěstoval celý život.